

Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Küresel Sorunların İncelenmesi

Examination of Global Problems in Secondary School Turkish Textbooks

Aydın ÖNAL¹, Prof. Dr. Sedat MADEN²

Öz

Araştırmada ortaokul Türkçe ders kitaplarında işlenen küresel sorunları belirlemek amaçlanmıştır. Çalışma nitel modellerden doküman analizi ile kurgulanmıştır. Araştırmanın veri kaynağını, ortaokul Türkçe ders kitapları (5, 6, 7 ve 8.sınıf) oluşturmaktadır. Ders kitaplarında işlenen küresel sorunları belirlemek için doküman analizi ile veriler toplanmış ve betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Bu çerçevede tespit edilen küresel sorunlar; çevre (küresel ısınma, toprak, hava, deniz ve akarsu kirliliği vb.), sağlık, göç, savaş ve terör, hayvan neslinin tükenmesi, deprem, yoksulluk, ekonomik kriz ve demografik sorunlar başlıkları altında kodlanıp sınıflandırılmıştır. Ayrıca belirli kategorilere ayrılan küresel sorunlar sınıf seviyelerine göre tablolar hâlinde sunulmuştur. Çalışma sonucunda, ortaokul Türkçe ders kitaplarında çeşitli küresel sorunların işlendiği belirlenmiştir. Ancak güncel sorunların kitaplarda yeterli düzeyde bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Yine incelenen ders kitaplarında en fazla çevre sorunlarının yer aldığı tespit edilmiştir. Göç, savaş ve terör, salgın hastalıklar ve yoksulluk gibi önemli meselelerin ise ders kitaplarında çok az işlendiği anlaşılmıştır. Bunların yanı sıra sınıf seviyelerine göre en fazla küresel sorun 7.sınıf ders kitabında olduğuna ulaşılmıştır. Küresel sorunların temalara göre dağılımında ise "Doğa ve Çevre" temasının ön planda olduğu belirlenmiştir. Diğer temalarda ise küresel sorunların daha az işlendiği görülmüştür. Bunların yanı sıra küresel sorunların metinlerin içinde ve etkinlikler bölümünde sıkça geçtiği, diğer kısımlarda ise az ya da hiç olmadığı tespit edilmiştir. Araştırmanın sonuçları, ortaokul Türkçe ders kitaplarının küresel sorunları yansıtma konusunda eksikliklerinin olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Ortaokul, Türkçe, küresel sorunlar, ders kitapları, metinler.

Makale Türü: Araştırma

Abstract

In the research, it was aimed to determine the global problems covered in secondary school Turkish textbooks. The study was constructed with document analysis, one of the qualitative models. The data source of the research consists of secondary school Turkish textbooks (5, 6, 7 and 8th grade). In order to identify the global problems covered in the textbooks, data were collected with document analysis and the data were analyzed with descriptive analysis. The global problems identified in this framework are coded and classified under the titles of environment (global warming, soil, air, sea and river pollution, etc.), health, migration, war and terrorism, animal extinction, earthquake, poverty, demographic problems, economic crisis. In addition, global problems divided into certain categories are presented in tables according to grade levels. As a result of the study, it was determined that various global problems were handled in secondary school Turkish textbooks. However, it has been concluded that current problems are not sufficient in the books. Again, it was determined that environmental problems were the most common in the examined textbooks. It has been understood that important issues such as migration, war and terrorism, epidemics and poverty are rarely covered in the textbooks. In addition to these, according to grade levels it was concluded that the most global problems were in the 7th grade textbook. In the distribution of global problems according to themes, it has been determined that the theme of "Nature and Environment" is at the forefront. In other themes, it was seen that global problems were less discussed. In addition to these, it has been determined that global problems are frequently mentioned in the texts and in the activities section, while it

¹Batum Türk Okulu, aydnonall@gmail.com.

²Bayburt Üniversitesi, Bayburt Eğitim Fakültesi, sedatmaden@bayburt.edu.tr.

Atf için (to cite): Önal, A. ve Maden, S. (2024). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki küresel sorunların incelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(3), 903-922.

is less or not at all in the other parts. The results of the research showed that secondary school Turkish textbooks have deficiencies in reflecting global problems.

Keywords: Secondary school, Turkish, global problems, textbooks, text.

Paper Type: Research

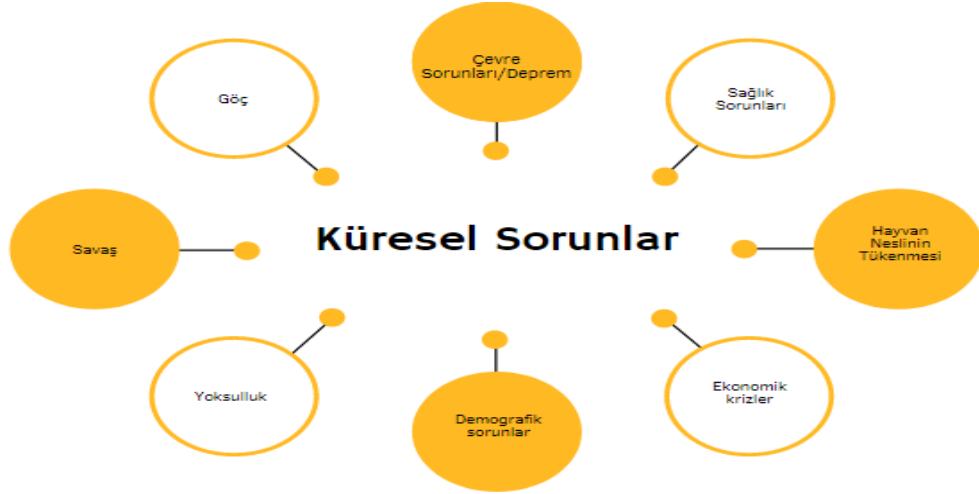
Giriş

Günümüz dünyasında enformasyon, teknoloji ve sanayi baş döndürücü bir şekilde gelişmektedir. Bu gelişmeler, dünyanın küreselleşmesine neden olmaktadır. Küreselleşme sonucunda ise ekonomik, politik, sosyal ve kültürel unsurlar uluslararası boyut kazanmış ve diğer ülkeleri de etkiler hâle gelmiştir (Baykal ve Baykal, 2008). Küreselleşmenin ve teknolojik gelişmelerin beraberinde ortaya çıkan değişimler olumlu sonuçlar doğursa da çeşitli küresel sorunlara neden olmaktadır. Bu sorunların içerisinde çevre problemlerinin başı çektiği anlaşılmaktadır (Durmuş ve Çolak, 2021; Palaz ve Akbaba, 2018; Kitapçı, 2017; Sezgül, 2009; Akin, 2007). Bunun yanı sıra artan nüfusun getirdiği sorunlar, ülkeler arasında yaşanan çekişmeler, savaşların getirdiği problemler, terör, sağlık ve diğer problemler küreselleşen dünyada tüm insanların ortak sıkıntıları hâline gelmiştir.

Küresel sorunlar, insanların yaşamlarını etkilediği gibi eğitim sistemlerinin yapısında da köklü değişikliklere yol açmıştır. Eğitim politikalarında, öğretim programlarında, öğretmen eğitimlerinde ve ders kitaplarının içeriğindeki değişimler bu durumu kanıtlar niteliktedir. Öğretim sürecinin bileşenleri arasında önemli bir yeri olan ders kitapları çocukların bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerilerinin gelişiminde aktif role sahiptir. Ayrıca “içinde bulunduğumuz bilgi çağında kitap, bireyin doğrudan ilişki kurduğu en önemli bilgi ve kültür aracıdır. Eğitim-öğretim sürecinde öğretmen ve öğrencilerin en çok kullandıkları araçların başında gelen ders kitapları” (Uzuner, Aktaş ve Albayrak, 2010, s.722) öğretim sürecinde hedeflenen kazanımların somutlaştırmasında etkilidir. Türkçe öğretimi süreci, diğer derslerde olduğu gibi ders kitapları merkezinde yürütülmektedir. Bunun yanı sıra dil öğretimi metinle gerçekleşmektedir ve metinler ders kitaplarında öğrenciye sunulmaktadır. Ders kitaplarına bağlı olarak öğrencilerin dil becerilerini kazanmalarını sağlamak, Türkçe öğretimi sürecinin odak noktasıdır. Ancak Türkçe ders kitapları oluşturulurken öğrencilerin sadece dil becerilerini kazanmaları hedeflenmemektedir. Ders kitapları aracılığıyla sosyal, siyasal, ekonomik vb. nedenler sonucunda çeşitli sorunlarla boğuşan dünyanın önemli meselelerini öğrencilerin fark etmelerini ve bu meseleler üzerinde onların düşüncelerini sağlamak da amaçlanmaktadır. Nitekim öğrenciler, toplumun bir parçası olduğu için yaşama dair önemli konuların ve özellikle küresel problemlerin eğitim hayatları boyunca en çok kullandıkları Türkçe ders kitaplarında yer alması önemlidir.

Tüm toplumlarda farklı biçim ve düzeyde etkisini hissettiren küresel sorunlar, dünyanın değişen şartlarına göre çeşitlenerek artmaktadır. Bu dinamik yapısından ötürü küresel sorunların net bir tasnifini yapmak pek mümkün görülmemektedir. Ancak günümüz koşullarında güncelliğini koruyan sorunlar çeşitli araştırmacılar, ulusal ve uluslararası kuruluşlar tarafından farkındalık oluşturmak adına tanımlamış ve sınıflandırmıştır. Bu araştırmacılar arasında Kakıncı (2015) küresel sorunları iklim, nüfus, açlık ve yoksulluk, sağlık, insan hakları, ırkçılık, silahlanma, küresel mali kriz, doğal afetler, terör, su ve çevre sorunları olarak sıralamaktadır. Hite ve Seitz (2021) küresel sorunlar adlı kitabında bu problemleri; fakirlik, beslenme, nüfus, çevre ve teknoloji sorunları olarak ortaya koymaktadırlar. Kitapçı (2017) ise 21. yüzyılda yaşanan önemli sorunları; gelir dağılımında adaletsizlik ve yoksulluk, ekonomik krizler, yolsuzluklar, iklim değişiklikleri, çevre, göç, demografi, etik, terör ve sağlık sorunları olarak ifade etmiştir. Uluslararası kuruluşların başında gelen Birleşmiş Milletler (2022) ise küresel problemleri; sağlık, nükleer enerji, iklim değişiklikleri, siyasi sorunlar, silahlanma, beslenme, cinsiyet eşitsizliği, insan hakları, hukuk ve adalet problemleri, göç, savaş ve güvenlik sorunları, nüfus, mültecilik, su ve gençlik problemleri olarak belirtmiştir.

Birçok araştırmada kavram alanı ve açıklamaları ortak olan küresel sorunlar şu şekilde ifade edilebilir:

Şekil 1. Küresel sorunların kategorileri

Ders kitaplarında, Şekil 1’de ifade edilen küresel sorunların ne düzeyde ele alındığını inceleyen araştırmaların alanyazında bulunduğu tespit edilmekle beraber yeterli düzeyde olmadığı belirtilmelidir. Mevcut araştırmalar içerisinde Esendemir ve Ertaş (2018) ilköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında küresel bir sorun olan göç olgusunun işleniş ve bu olguya dair göç, göçmen, mülteci gibi kavramlarla ilişkilendirilen unsurların ele alınışını incelemiştir. Bu çalışmaya benzer şekilde Yeniçeri (2011) de Türkçe ders kitaplarında yer alan göç olgusunu araştırmıştır. Başoğlu ve Sarıdede (2020) Türkçe ders kitaplarında yer alan metinleri çevresel sorunlar bağlamında ele almıştır. Durukoğlu ve Pekaslan Özdaş (2019) Türkçe ders kitaplarındaki hayvanlarla ilgili konulara yer veren metinleri incelemiştir. Şimşek (2012) ise çalışmasında 7. sınıf Türkçe ders kitabında kent ve köy kültürü unsurlarını tespit ederek sosyal sorunları ele almıştır.

Küresel sorunların, Türkçe ders kitaplarının aksine sosyal bilgiler başta olmak üzere, coğrafya ve fen bilimine ait kitaplara daha fazla konu olduğu, alanyazın incelemeleri sonucunda ulaşılmıştır. Bu çalışmaların içinden Karakuş ve Şeyihoğlu (2021) 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan çevre sorunlarıyla ilgili etkinlikleri disiplinler arası öğretim yaklaşımı doğrultusunda değerlendirmiştir. Yılmaz ve Günel (2021) sosyal bilgiler ders kitapları ve öğretim programlarında değişen ve değişmeyen göç olgusunu araştırmıştır. Özdemir ve Gökçe (2019) ile Çoban ve Temir (2018) 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında çevre eğitime yer verilme durumunu incelemiştir. Sezer ve Şanlı (2017) araştırmalarında Coğrafya Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarında göç olgusunun nasıl ve hangi yönleriyle ele alındığını incelenmiştir. Aslan (2009) Coğrafya Dersi Öğretim Programı içindeki çevre konularını tespit etmiştir. Laçin Şimşek (2004) Fen Bilgisi Öğretim Programı ve ders kitaplarını çevre eğitiminde etik ve estetik değerler yönüyle ele almıştır. Yirik (2020) hayat bilgisi ve fen bilimleri ders kitaplarının çevre kazanımları açısından incelemiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, küresel sorunlar açısından Türkçe ders kitaplarını inceleyen araştırmaların gerek sayısal açıdan gerekse konu bakımından sınırlı düzeyde olduğu görülmüştür. Mevcut olan araştırmaların ise daha çok çevre sorunları ve göç problemleri üzerine yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Ayrıca küresel sorunlar üzerine diğer disiplinlere ait ders kitaplarının çalışmalara daha fazla kaynaklık ettiği anlaşılmıştır. Bu bağlamda Türkçe ders kitaplarına yönelik araştırmaların geri planda kaldığı ifade edilebilir. Bunların yanı sıra Türkçe ders kitaplarında bulunan küresel sorunları bütüncül bir bakış açısıyla inceleyen araştırmalara da rastlanılmamıştır. Alanyazındaki bu eksikliklerin giderilmesi ve günümüz dünyasının temel problemlerinin Türkçe ders kitaplarına daha fazla yansımaya noktasında farkındalık oluşturacağı düşünüldüğünden bu araştırmanın yapılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda araştırmada, “Ortaokul

Türkçe ders kitaplarında küresel sorunlara ilişkin unsurlar nelerdir?” sorusuna cevap aranmaya çalışılmıştır.

1. Araştırmanın Amacı

Araştırmada, ortaokul Türkçe ders kitaplarının küresel sorunlar açısından incelenerek değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıda ifade edilen alt problemlere cevaplar aranmıştır:

1. Küresel sorunların Türkçe ders kitaplarında bulunma sıklığı nasıldır?
2. Küresel sorunların 5.sınıf Türkçe ders kitabının bölümlerine ve temalarına göre dağılımı nasıldır?
3. Küresel sorunların 6.sınıf Türkçe ders kitabının bölümlerine ve temalarına göre dağılımı nasıldır?
4. Küresel sorunların 7.sınıf Türkçe ders kitabının bölümlerine ve temalarına göre dağılımı nasıldır?
5. Küresel sorunların 8.sınıf Türkçe ders kitabının bölümlerine ve temalarına göre dağılımı nasıldır?

2. Yöntem

2.1.Araştırmanın Modeli

Bu araştırma doküman analizi deseniyle yapılmıştır. Nitel araştırma desenlerinden doküman analizinde veriler teker teker okunur, kod ve kategorilere ayrılır ve bu şekilde araştırma sonuçlarının sunulması sağlanır (Merriam, 1998, s. 58). Doküman analizinde, yazılı belgelerin içeriği titizlikle, sistematik olarak derinlemesine analiz edilmektedir (Wach, 2013; Bowen, 2009; Yıldırım ve Şimşek, 2008). Nitekim yapılan bu çalışmada da ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki küresel sorunlar derinlemesine incelenmeye çalışıldığından doküman analizi deseni kullanılmıştır.

2.2. Veri Kaynağı

Araştırmanın materyali, 2021-2022 Eğitim-Öğretim yılında ortaokul düzeyinde okutulan Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Kitaplarla ilgili bilgiler aşağıda Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1: İncelenen Türkçe ders kitapları

Sıra	Ders Kitabı	Yayınevi
1	5.Sınıf Ders Kitabı	Anittepe Yayıncılık, 2020
2	6.Sınıf Ders Kitabı	Ata Yayıncılık, 2021
3	7.Sınıf Ders Kitabı	Özgün Yayınları, 2020
4	8.Sınıf Ders Kitabı	MEB Yayınları, 2021

3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın veri kaynağını, ortaokul Türkçe ders kitapları (5, 6, 7 ve 8.sınıf) oluşturmaktadır. Ders kitaplarındaki küresel sorunları belirlemek için çalışmada betimsel analiz kullanılmıştır. “Betimsel analizde veriler daha önceden belirlenir temalara göre sınıflandırılır, özetlenir ve yorumlanır. Bulgular arasında neden-sonuç ilişkisi kurulur ve gerekirse olgular arasında karşılaştırmalar yapılır” (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 224).

Araştırmanın amacı ve alt problemleri doğrultusunda ders kitaplarındaki küresel sorunları belirlemek için kontrol formu kullanılmıştır. Bu kapsamda, aşağıda belirtilen sıra izlenerek taslak form oluşturulmuştur:

İlk aşamada, küresel sorunların doğrudan ve dolaylı geçtiği çalışmalar (BM, 2022; Hite ve Seitz, 2021; Durmuş ve Çolak, 2021; Palaz ve Akbaba, 2018; Kitapçı, 2017; Akın, 2007; Oran, 2020; Özey, 2017) incelenmiş olup küresel sorunların hangi açılardan ele alınıp tasnif edildiği tespit edilmiştir.

İkinci aşamada, tasnif sonucunda çevre (küresel ısınma, toprak, hava, deniz ve akarsu kirliliği vb.), sağlık, göç, savaş ve terör, hayvan neslinin tükenmesi, deprem, yoksulluk, ekonomik krizler ve demografik sorunların çalışmalarda ortak problemler olduğu belirlenmiştir. Taslak forma eklenmiştir.

Üçüncü aşamada, sınıf düzeylerine ve ders kitabı bölümlerine göre küresel sorunları belirlemek için taslak forma sınıf düzeyi, tema, hazırlık çalışmaları, metin, etkinlik, ölçme ve değerlendirme maddeleri eklenmiştir.

Bu aşamalardan sonra oluşturulan formun geçerliğini test etmek için Türkçe eğitimi uzmanlarının (n=2) görüşüne başvurulmuştur. Uzman görüşü doğrultusunda, form (2 tema ile) pilot uygulamaya tabi tutulmuştur. 2 araştırmacı tarafından pilot uygulama verileri forma ayrı ayrı işlenmiştir. Forma veri girişleri araştırmacılar dışındaki bir uzman tarafından da yapılmıştır. Bu işlemler sonrasında uzman ve araştırmacıların benzer bulgulara ulaştıkları tespit edilmiştir. Bu bağlamda formun sınıf düzeylerine ve ders kitabı bölümlerine göre küresel sorunları eksiksiz bir şekilde tespit etmede yeterli olduğuna karar verilmiştir.

Çalışmada ayrıca kodlama sürecinde küresel sorunlarla ilgili unsurların bulunma sıklıkları tespit edilip oluşturulan kategoriler sayısal verilerle desteklenmiştir. Çalışmada elde edilen verilerin güvenilirliğini tespit edebilmek için bir dizi işlem gerçekleştirilmiştir. Baxter ve Jack'e (2008) göre bir araştırmacının güvenilirliği zamana göre değişmezlik, bağımsız uzman veya puanlayıcı/değerlendiriciler arasındaki uyum ve iç tutarlık ile sağlanabilmektedir. Bu doğrultuda veri analiz sürecinde belirlenen kategoriler altında tutarlı kodlamaların yapılması ve analiz süreci içerisinde gözden kaçan bir unsurun olup olmadığını belirlemek için veri kaynağındaki ders kitapları 3 hafta arayla kodlayıcı/puanlayıcılar tarafından 2 defa okunarak kodlanmıştır. Farklı zaman dilimlerinde gerçekleştirilen kodlama işlemlerinin birbirleriyle tutarlılık sergiledikleri görülmüştür. Araştırmacıların farklı zaman dilimlerinde yaptıkları kodlamaların yanı sıra alan uzmanından da yardım alınarak kodlamalar yapılmıştır. Araştırmacıları ile alan uzmanının yapmış olduğu kodlamalar arasındaki tutarlığın Miles ve Huberman'ın (1994, s. 64) güvenilirlik formülüne göre (Güvenirlik= Görüş Birliği/ (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) .90 olduğu tespit edilmiştir.

Bunların yanı sıra çalışmanın iç geçerliliği sağlamak adına doğrudan aktarımlarda bulunulmuştur. Ayrıca araştırmacının şeffaflığına da dikkat edilerek veri setinin nasıl oluşturulduğu, verilerin analizinde ne tür bir sıra izlendiği gerçekçi ve ayrıntılı bir şekilde ortaya konulmuştur. Son olarak, çalışmanın sunumunu anlaşılır kılmak için tablolara yer verilip frekans değerlerinden faydalanılmıştır.

3. Bulgular

Bu bölümde araştırmacının amacı ve alt problemleri doğrultusunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

3.1. Küresel sorunların Türkçe ders kitaplarında bulunma sıklığı

Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki küresel sorunların sınıf seviyelerine göre bulunma sıklığı aşağıda Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Küresel sorunların ders kitaplarında bulunma sıklığı

Sınıflar

Küresel sorunlar	5.Sınıf	6.Sınıf	7.Sınıf	8.Sınıf	Toplam
	(f)	(f)	(f)	(f)	(f)
Çevre (küresel ısınma, toprak, hava, deniz ve su kirliliği vb.) sorunları	9	7	15	7	38
Sağlık sorunları	3	4	-	4	11
Göç	1	-	1	4	6
Savaş ve Terör	2	1	1	1	5
Hayvan neslinin tükenmesi	-	2	1	2	5
Deprem	1	-	-	-	1
Yoksulluk	1	-	-	-	1
Ekonomik krizler	-	-	-	-	-
Demografik sorunlar	-	-	-	-	-
Toplam	17	14	19	18	67

Tablo 2’de Türkçe ders kitaplarında yer alan küresel sorunların sayısal dağılımı görülmektedir. Tablo 2’den anlaşılacağı üzere ders kitaplarında en fazla çevre sorunlarının bulunduğu tespit edilmiştir. Bunu da sırasıyla sağlık sorunları, göç, savaş ve terör, hayvan neslinin tükenmesi, deprem ve yoksulluk konularının takip ettiği anlaşılmaktadır. Ayrıca araştırmada dikkate alınan konulardan olan ekonomik krizler ve demografik sorunlarla ilgili herhangi bir içeriğin bulunmadığı da bulgular arasındadır.

Araştırmada tespit edilen küresel sorunlar sınıf düzeyinde değerlendirildiğinde, içerik sayılarının birbirine yakın olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre en fazla 7.sınıf ders kitabında küresel sorunlar bulunmaktadır. Bunu da sırasıyla 8.sınıf, 6.sınıf ve 5.sınıf ders kitaplarının izlediği görülmektedir.

3.2. Küresel sorunların 5.sınıf Türkçe ders kitabının bölümlerine ve temalarına göre dağılımı

Küresel sorunların 5.sınıf Türkçe ders kitabının bölümlerine ve temalarına göre sayısal dağılımı Tablo 3’te sunulmuştur. Ayrıca tespit edilen küresel sorunlarla ilgili örnek içerikler Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 3: 5.sınıf Türkçe ders kitabındaki küresel sorunların dağılımı

Küresel Sorunlar	Temalar								Toplam	Ders kitabı bölümleri			
	Birey ve Toplum	Millî Mücadele ve Atatürk	Doğa ve Evren	Millî Kültürümüz	Vatandaşlık	Sağlık ve Spor	Erdemler	Bilim ve Teknoloji		Hazırlık Çalışmaları	Metin	Etkinlik	Ölçme ve Değerlendirme
Çevre (küresel ısınma, toprak, hava, deniz ve su kirliliği vb.) sorunları	-	-	9	-	-	-	-	-	9	1	2	5	1
Sağlık sorunları	-	-	-	-	-	-	-	3	3	-	2	1	-
Göç	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-
Savaş ve Terör	-	2	-	-	-	-	-	-	2	-	-	1	1
Hayvan neslinin tükenmesi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Deprem	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-
Yoksulluk	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1	-	-
Ekonomik krizler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Demografik sorunlar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	-	2	11	-	-	-	1	3	17	1	7	7	2

Tablo 3'te görüleceği gibi 5.sınıf Türkçe ders kitabında 7 farklı küresel sorun toplamda 17 kez işlenmiştir. Küresel sorunların temalara dağılımı incelendiğinde ise en fazla küresel sorunun "Doğa ve Evren" ve temasında işlendiği tespit edilmiştir. Küresel sorunların, Türkçe Öğretim Programı'nda (2019) "Doğa ve Evren" temasının alt konuları olarak belirtilmesi, ulaşılan bu bulguyu desteklemektedir. "Doğa ve Evren" teması dışında "Bilim ve Teknoloji", "Millî Mücadele ve Atatürk" ve "Erdemler" temalarında da küresel sorunlar bulunmaktadır. Buna karşın "Birey ve Toplum", "Millî Kültürümüz", "Vatandaşlık", "Sağlık ve Spor" temalarında küresel soruna rastlanmamıştır.

Bunların yanı sıra çevre ile ilgili küresel sorunların ders kitabında daha çok bulunduğu ulaşılmıştır. Ancak ekonomik krizler ve demografik sorunlarla ilgili içeriğin olmadığı anlaşılmıştır. Küresel sorunların ders kitabındaki bölümlere göre dağılımı incelendiğinde etkinlik ve metinlerde daha fazla sorunların işlendiği anlaşılmaktadır. Bunların dışında tema değerlendirme ve hazırlık çalışmalarında az da olsa küresel sorunların yer aldığı tespit edilmiştir. Aşağıda Tablo 4'te 5.sınıf Türkçe ders kitabında yer alan küresel sorunlardan bazıları verilmiştir.

Tablo 4: 5.sınıf Türkçe ders kitabında örnek küresel sorunlar

Küresel sorun	Alt sorun	Tema	Bölüm	Örnek içerik
Çevre sorunları	Ormanların yok olması	Doğa ve Evren	Etkinlik	Şair, ağaçları neden kesmememizi öğütüyor? s.94
Çevre sorunları	Ormanların yok olması	Doğa ve Evren	Etkinlik	Metni içeriğine uygun olarak sınıfta arkadaşlarımızla canlandırınız. “Tohumlar Fidana” s.95
Çevre sorunları	Ormanların yok olması	Doğa ve Evren	Etkinlik	Gölgesinde dinlenebilmek için ağaçları kesmemeliyiz. s.97
Çevre sorunları	Erozyon	Doğa ve Evren	Etkinlik	Ülkemiz yılda 743 milyon ton toprağını erozyonla kaybediyor. Eğer toprağımızı kaybedersek hayatımızı da kaybederiz.s.75
Çevre sorunları	Kirlilik	Millî Mücadele ve Atatürk	Hazırlık	Çevre kirliliği ile ilgili gazete haberleri bulup sınıfa getiriniz.s.61
Çevre sorunları	Kirlilik	Doğa ve Evren	Etkinlik	Hastane, ev, fabrika vb. yerlerde kullanılmış; artık işlenemez veya çevre için zarar oluşturan her türlü madde.s.73
Çevre sorunları	Su kirliliği	Doğa ve Evren	Metin	“Hayır, ırmağımızın ölmesine izin vermeyeceğim. Bildiğim bütün yolları deneyeceğim.” dedi kendi kendine.s.68
Çevre sorunları	Su kirliliği	Doğa ve Evren	Metin	Geçen gün arkadaşlarla nehrin yukarısına yüzmek için gitmiştik. Orada kocaman borularla pis suyun nehre döktüğünü gördük. Niye arıtmadan atık suları nehre döktüklerini sorduk. Arıtmanın pahalı olduğunu, büyüklerin işlerine burnumuzu sokmamamızı söyledi. s.70
Deprem	-	Doğa ve Evren	Metin	Hayatım boyunca hep burada yaşadım ve hiçbir deprem görmedim. Hatta deprem diye bir şeyin olduğuna bile inanmıyordum fakat artık inanıyorum. Geçen salı sabahı her şey çok korkunçtu. s.85
Göç	-	Doğa ve Evren	Metin	Dünyanın dört bir yanından göçmenler, iş ve eğitim fırsatı bulmak için Okland’a geliyorlar.s.79
Sağlık	Teknoloji/Sosyal medya bağımlılığı	Bilim ve Teknoloji	Metin	Sosyal medyada beğenilme kullanıcıları mutlu ediyor. Beğenilmeme ile karşılaşan kullanıcılarda ise psikolojik sorunlar ortaya çıkıyor. Sosyal medyada beğenilmeme psikolojiyi bozuyor. Bu tamamen istatistiklerle yaşar hâle getiriyor bizi.s.225
Sağlık	Teknoloji/Sosyal medya bağımlılığı	Bilim ve Teknoloji	Etkinlik	“Dünyada son yıllarda sosyal medya kullanan birçok insanda bir çeşit kaygı bozukluğu FOMA’nın görüldüğü belirtiliyor s.228
Sağlık	Bulaşıcı hastalıklar	Bilim ve Teknoloji	Metin	Binlerce yıldır insanların canını yakan kuduz hastalığını yenmeye, kuduzla karşı etkili bir aşı bulmaya çalışıyordu. s.240
Savaş ve Terör	İç savaş	Millî Mücadele ve Atatürk	Etkinlik	15 Temmuz’da, yabancı güçlerin desteği ile içimizdeki düşmanlar, güzel ülkemizi ele geçirmeye çalışmışlardır. Ancak milletimiz, bu işgale karşı gelmiş ve büyük bir direniş göstermiştir. s.61
Savaş ve Terör	-	Millî Mücadele ve Atatürk	Tema Değ.	Savaş, dünya barışını nasıl etkiler? Açıklayınız.s.65
Yoksulluk	Çocuk işçiliği	Erdemler	Metin	Yoksul bir ailenin çocuğu olan Howard (Havırt), ailesine destek olmak ve kendi okul masraflarını karşılamak için kapı kapı dolaşarak çeşitli eşyalar satan bir çocuktu. s.215

Tablo 4’ten anlaşılacağı üzere 5.sınıf Türkçe ders kitabında; deprem, çevre sorunları, göç, savaş ve terör, sağlık problemleri ve yoksulluk olmak üzere çeşitli küresel sorunların yer aldığı tespit edilmiştir. Bu konular içinde ise çevre sorunlarının ders kitabında daha çok bulunduğu belirlenmiştir. Çevre sorunları ders kitabında kirlilik, erozyon, ormanların yok olması ve su kirliliği alt konularını barındırmaktadır. Ders kitabında sağlık problemi olarak; teknoloji/sosyal medya bağımlılığı ve bulaşıcı hastalıklar etkinlik ve metinlerde işlendiği belirlenmiştir.

3.3. Küresel sorunların 6.sınıf Türkçe ders kitabının bölümlerine ve temalarına göre dağılımı

Küresel sorunların 6.sınıf Türkçe ders kitabının bölümlerine ve temalarına göre sayısal dağılımı Tablo 5’te sunulmuştur. Ayrıca tespit edilen küresel sorunlarla ilgili örnek içerikler Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 5: 6.sınıf Türkçe ders kitabındaki küresel sorunların dağılımı

Küresel Sorunlar	Temalar								Ders kitabı bölümleri				
	Erdemler	Birey ve Toplum	Millî Mücadele ve Atatürk	Millî Kültürümüz	Doğa ve Evren	Sanat	Bilim ve Teknoloji	Sağlık ve Spor	Toplam	Hazırlık Çalışmaları	Metin	Etkinlik	Ölçme ve Değerlendirme
Çevre (küresel ısınma, toprak, hava, deniz ve su kirliliği vb.) sorunları	-	-	1	-	1	-	5	-	7	1	2	4	-
Sağlık sorunları	-	-	-	-	1	-	3	-	4	-	3	1	-
Göç	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Savaş ve Terör	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-
Hayvan neslinin tükenmesi	-	-	-	-	2	-	-	-	2	1	1	-	-
Deprem	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yoksulluk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ekonomik krizler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Demografik sorunlar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	-	1	1	-	4	-	8	-	14	1	7	5	-

Tablo 5’te görüleceği üzere 6.sınıf Türkçe ders kitabında 5 farklı küresel sorun toplamda 14 defa işlenmiştir. Küresel sorunların temalara dağılımı incelendiğinde ise en fazla küresel sorunun “Bilim ve Teknoloji” ve “Doğa ve Evren” temalarında işlendiği tespit edilmiştir. Bunların dışında “Birey ve Toplum”, “Millî Mücadele ve Atatürk” temalarında da küresel sorunlar yer almaktadır. Ancak “Erdemler”, “Millî Kültürümüz”, “Sanat”, “Sağlık ve Spor” temalarında küresel sorun bulunmamaktadır.

Bunların yanı sıra çevre ile ilgili küresel sorunların ders kitabında daha çok işlendiğine ulaşılmıştır. Fakat deprem, yoksulluk, ekonomik krizler ve demografik sorunları kapsayan içeriğe rastlanılmamıştır.

Küresel sorunların ders kitabındaki bölümlere göre dağılımı incelendiğinde etkinlik ve metinlerde daha fazla sorunların yer aldığına ulaşılmaktadır. Bunların dışında hazırlık çalışmaları kısmında da az da olsa küresel sorunların olduğu tespit edilmiştir. Ancak ölçme ve değerlendirme

bölümünde küresel sorunların bulunmadığına ulaşılmıştır. Aşağıda Tablo 6’da 6.sınıf Türkçe ders kitabında yer alan küresel sorunlardan bazıları verilmiştir.

Tablo 6: 6.sınıf Türkçe ders kitabında örnek küresel sorunlar

Küresel sorun	Alt sorun	Tema	Bölüm	Örnek içerik
Çevre sorunları	Ormanların yok olması	Doğa ve Evren	Etkinlik	“Yaşın Kadar Ağaç Dik” Başvuru Formu s.147
Çevre sorunları	Enerji kaynaklarının tükenmesi	Bilim ve Teknoloji	Hazırlık	Yenilenebilir enerji kaynakları hakkında yaptığımız araştırma sonucu edindiğiniz bilgileri arkadaşlarımızla paylaşınız. s.191
Çevre sorunları	Enerji kaynaklarının tükenmesi	Bilim ve Teknoloji	Metin	Özellikle kent yaşamı göz önünde bulundurulduğunda bu çevre dostu ve temiz yöntemle gündelik ihtiyaçlarımızın bir kısmını karşılayabilecek olma fikri bile gelecek için umut verici. s.192
Çevre sorunları	Enerji kaynaklarının tükenmesi	Bilim ve Teknoloji	Etkinlik	“Hangi yenilenebilir enerji kaynağından enerji üretmek ekolojik dengeye daha az zarar verir?” sorusunun cevabını “Yosun Pilleri” metninden hareketle düşününüz. Aşağıya bilgilendirici bir metin yazınız.s.197
Çevre sorunları	Kuraklık	Bilim ve Teknoloji	Etkinlik	Yunus Burak Özcan ve Burak Kangal, dünyada iklim değişikliklerinden kaynaklı kuraklık uyarılarını dikkate alarak içme suyunun farklı amaçlarla kullanılıp israf edilmesini önlemek amacıyla “Gri Su Tekrar Kullanım Modülü”nü (Gri Su Tek) geliştirdi. s.190
Çevre sorunları	Kuraklık	Bilim ve Teknoloji	Etkinlik	Kuraklık, milyonlarca insan neslinin asırlardan beri zahmetle biriktirdiği zekâ sermayesini tüketmeye ve bizi bu derece şımartan bir uygarlığı iflas ettirmeye yeterlidir. s.197
Çevre sorunları	-	Millî Mücadele ve Atatürk	Metin	Bir kediyi besleyen, yeşili koruyan, merhametli yürekler önemli.s.79
Hayvan neslinin tükenmesi	-	Doğa ve Evren	Metin	Kuşlar da pek gelmiyorlar artık. Belki birkaç seneye kadar nesilleri de tükenecek. s.147
Hayvan neslinin tükenmesi	-	Doğa ve Evren	Hazırlık	“İnsanlar, hayvanların doğal yaşam alanlarını kısıtlıyor mu?” sorusuna verdiğiniz cevabı arkadaşlarınızla paylaşınız. s.151
Sağlık sorunları	Obezite	Doğa ve Evren	Etkinlik	Sağlıksız beslenmekten veya fazla kilodan yükselen kan basıncınızı düşürür.s.151
Sağlık sorunları	Teknoloji/Sosyal medya bağımlılığı	Bilim ve Teknoloji	Metin	Sabah uyandıığımızda telefona, tablete, televizyona açıyoruz gözlerimizi. Telefonun alarmı ile uyandıktan kısa bir süre sonra mesajları ve haberleri kontrol ediyoruz. Gece yatmadan önce sosyal medyada paylaşımımız varsa beğenileri, paylaşımları, yorumları gözden geçirmek sabahın ilk işlerinden oluyor. s.210
Sağlık sorunları	Obezite	Bilim ve Teknoloji	Metin	Hızlı tüketilen yiyecekler uzak durulması gerekenlerin başında. Bu tarz yiyecekler insan sağlığı için zararlı ama özellikle çocukluk çağında çok daha zararlı olabiliyor. Bunun bir etkisi olarak da toplumumuzda çocuk obezitesi gün geçtikçe artıyor.s.217
Sağlık sorunları	Obezite	Sağlık ve Spor	Metin	Öğretmeninizin kontrolünde “http://ftp.saglik.gov.tr/ssggm/Kampanyalar/Halk_Sagligi_Kampanyalari/Obezite/hareketet.rar” adresinde yer alan “Spot Film-1” adlı videoyu izleyiniz. s.220
Savaş ve Terör	-	Birey ve Toplum	Metin	Analar, koruyun bebeklerinizi, Susturun, susturun, söyletmeyin, Savaştan, yıkımdan söz ederse biri. Bırakalım sevdayla büyüsünler, s.60

Tablo 6’da görüleceği gibi 6.sınıf Türkçe ders kitabında; çevre sorunları, savaş ve terör, ormanların yok olması, sağlık problemleri ve hayvan neslinin tükenmesi şeklinde küresel sorunların yer aldığı tespit edilmiştir. Hayvan neslinin tükenmesi, savaş ve terör en az işlenen sorunlar olduğu belirlenmiştir. Ancak çevre sorunlarının ders kitabında daha çok bulunduğu

ulaşmıştır. Ayrıca çevre sorunları ders kitabında kuraklık, enerji kaynaklarının tükenmesi ve ormanların yok olması alt konularını içermektedir. Ders kitabında sağlık problemi olarak; teknoloji/sosyal medya bağımlılığı ve obezite, etkinlik ve metinlerde yer aldığı tespit edilmiştir.

3.4. Küresel sorunların 7.sınıf Türkçe ders kitabının bölümlerine ve temalarına göre dağılımı

Küresel sorunların 7.sınıf Türkçe ders kitabının bölümlerine ve temalarına göre sayısal dağılımı Tablo 7’de sunulmuştur. Ayrıca tespit edilen küresel sorunlarla ilgili örnek içerikler Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 7: 7.sınıf Türkçe ders kitabındaki küresel sorunların dağılımı

Küresel Sorunlar	Temalar								Ders kitabı bölümleri				
	Erdemler	Millî Mücadele ve Atatürk	Duygular	Millî Kültürümüz	Doğa ve Evren	Sanat	Kişisel Gelişim	Bilim ve Teknoloji	Toplam	Hazırlık Çalışmaları	Metin	Etiklik	Ölçme ve Değerlendirme
Çevre (küresel ısınma, toprak, hava, deniz ve su kirliliği vb.) sorunları	-	-	-	-	16	-	-	-	16	3	3	10	-
Sağlık sorunları	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Göç	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	1	-
Savaş ve Terör	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-
Hayvan neslinin tükenmesi	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-
Deprem	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yoksulluk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ekonomik krizler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Demografik sorunlar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	2	-	-	-	16	1	-	-	19	3	4	12	-

Tablo 7’de görüleceği gibi 7.sınıf Türkçe ders kitabında 4 farklı küresel sorun toplamda 19 defa işlenmiştir. Küresel sorunların temalara dağılımı incelendiğinde ise en fazla küresel sorunun “Doğa ve Evren” temasında işlendiği tespit edilmiştir. Ayrıca “Erdemler” ve “Sanat” temalarında da küresel sorunlar yer almaktadır. Bunlara karşın “Millî Mücadele ve Atatürk”, “Millî Kültürümüz”, “Duygular”, “Kişisel Gelişim” ve “Bilim ve Teknoloji” temalarında küresel sorun bulunmamaktadır.

Bunların yanı sıra çevre ile ilgili küresel sorunların ders kitabında daha çok işlendiğine ulaşılmıştır. Fakat sağlık sorunları, deprem, yoksulluk, ekonomik krizler ve demografik sorunları kapsayan içeriğe rastlanılmamıştır.

Küresel sorunlar ders kitabının etkinlik kısımlarında daha fazla, hazırlık çalışmaları ve metin bölümlerinde daha az olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ölçme ve değerlendirme kısmında küresel sorunların bulunmadığına ulaşılmıştır. Aşağıda Tablo 8’de 7.sınıf Türkçe ders kitabında yer alan küresel sorunlardan bazıları verilmiştir.

Tablo 8: 7.sınıf Türkçe ders kitabında örnek küresel sorunlar

Küresel sorun	Alt sorun	Tema	Bölüm	Örnek içerik
Çevre sorunları	Ormanların yok olması	Doğa ve Evren	Etkinlik	Bir ton kullanılmış kâğıt geri kazanıldığında 17 adet çam ağacının, bir ton kullanılmış gazete kâğıdı kullanıldığında ise 8 adet çam ağacının kesilmesinin önlenir. s.139
Çevre sorunları	Atıklar	Doğa ve Evren	Etkinlik	Her canlının temiz bir doğada yaşamaya hakkı vardır. Çevre denildiğinde çoğu insanın aklına temiz deniz, kirlenmemiş yeşil alanlar ve çöplerin çevreye gelişigüzel atılmadığı yaşam alanları geliyor. s.138
Çevre sorunları	Atıklar	Doğa ve Evren	Metin altı sorular	Plastik neden çevreci bir malzeme değilmiş? Plastik çöplerin, okyanusları kirletme dışında ne gibi zararları varmış? s.154
Çevre sorunları	Atıklar	Doğa ve Evren	Metin	Bu kadar çeşitli kullanım alanına rağmen plastik hiç de çevreci bir malzeme değildir. Neden mi? Çünkü plastik doğada biyolojik olarak çözünmez.s.153
Çevre sorunları	Atıklar	Doğa ve Evren	Etkinlik	“Atıkların doğaya verdikleri zararlar” ile ilgili bir araştırma yapınız. Araştırmanızdan edindiğiniz bilgilere göre bilgilendirici bir yazı yazınız.s.157
Çevre sorunları	Su kirliliği	Doğa ve Evren	Metin	Denizlere karışan lağımalar, zehirli fabrika atıkları, aldırmandan dökülen çöpler ve bırakılan kimyevi madde yüklü variller, yaşayan denizin katilleriydi.s.134
Çevre sorunları	Su kirliliği	Doğa ve Evren	Etkinlik	Çöpler denize atılır. Bütün canlılar zarar görür. Kirliliğe seyirci kalırsak doğamız yok olur.s.137
Çevre sorunları	Su kirliliği	Doğa ve Evren	Etkinlik	1 litre atık yağın 1 milyon litre içme suyunu kirletebildiğini, ayrıca sudaki balıkların ve diğer canlıların yaşamını tehdit ettiğini, s.139
Çevre sorunları	Su kirliliği	Doğa ve Evren	Metin	Rüzgâr ve yağmur yüzünden sürüklenmiş çoğu çöp, denizlere ve okyanuslara kadar taşınır.s.153
Çevre sorunları	Su kirliliği	Doğa ve Evren	Etkinlik	Evsel atıkların toprağa karışması sonucu su kaynaklarında kirlilik meydana geldiğini, s.139
Çevre sorunları	Enerji kaynaklarının tükenmesi	Doğa ve Evren	Etkinlik	Geri dönüşümü sağlanan her bir ton cam için yaklaşık 100 litre petrolden tasarruf edilebileceğini, s.139
Çevre sorunları	-	Doğa ve Evren	Hazırlık	Çevreyi korumak için neler yapılması gerektiğini araştırınız.s.152
Çevre sorunları	Kirlilik	Millî Kültürümüz	Hazırlık	Çevre kirliliğinin sebepleri ile ilgili araştırma yapınız. s.130
Çevre sorunları	Küresel ısınma	Doğa ve Evren	Hazırlık	Küresel ısınmanın ne olduğunu ve iklime etkilerini araştırınız. s.147
Çevre sorunları	Küresel ısınma	Doğa ve Evren	Etkinlik	Küresel ısınmaya son verin! s.150
Göç	-	Sanat	Etkinlik	Savaş yüzünden binlerce insan ülkesini terketti.s.170
Hayvan neslinin tükenmesi	-	Erdemler	Metin	Alageyik dağda gezsin, Avcı vurmasın, vazgeçsin, s.29
Savaş ve Terör	-	Erdemler	Etkinlik	Dünyadaki insanlar barış içinde yaşamalıdır. Çocuklar kötülüklerin, savaşların, gözyaşlarının olmadığı yarınlarda büyümeyi hak eder.s.30

Tablo 8’den anlaşılacağı üzere 7.sınıf Türkçe ders kitabında; savaş ve terör, çevre sorunları, göç ve hayvan neslinin tükenmesi konularını içeren çeşitli küresel sorunların bulunduğu tespit edilmiştir. Bu konular içinde ise çevre sorunları diğer sorunlara göre ders kitabında daha çok yer aldığı belirlenmiştir. Çevre sorunları ders kitabında; kirlilik, atıklar, küresel ısınma, enerji kaynaklarının tükenmesi, ormanların yok olması ve su kirliliği alt konularını barındırmaktadır.

3.5. Küresel sorunların 8.sınıf Türkçe ders kitabının bölümlerine ve temalarına göre dağılımı

Küresel sorunların 8.sınıf Türkçe ders kitabının bölümlerine ve temalarına göre sayısal dağılımı Tablo 9’da sunulmuştur. Ayrıca tespit edilen küresel sorunlarla ilgili örnek içerikler Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 9: 8.sınıf Türkçe ders kitabındaki küresel sorunların dağılımı

Küresel Sorunlar	Temalar								Ders kitabı bölümleri				
	Erdemler	Millî Mücadele ve Atatürk	Bilim ve Teknoloji	Birey ve Toplum	Zaman ve Mekân	Millî Kültürümüz	Doğa ve Evren	Vatandaşlık	Toplam	Hazırlık Çalışmaları	Metin	Etkinlik	Ölçme ve Değerlendirme
Çevre (küresel ısınma, toprak, hava, deniz ve su kirliliği vb.) sorunları	-	-	1	1	-	-	5	-	7	1	-	5	1
Sağlık sorunları	-	-	4	-	-	-	-	-	4	1	1	2	-
Göç	-	1	-	-	-	1	-	2	4	-	3	1	-
Savaş ve Terör	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-
Hayvan neslinin tükenmesi	-	-	-	-	-	-	2	-	2	-	-	2	-
Deprem	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yoksulluk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ekonomik krizler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Demografik sorunlar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	1	1	5	1	-	1	7	2	18	2	5	10	1

Tablo 8’de görüleceği gibi 8.sınıf Türkçe ders kitabında 5 farklı küresel sorun toplamda 18 defa işlenmiştir. Küresel sorunların temalara dağılımı incelendiğinde ise en fazla küresel sorunun “Doğa ve Evren” temasında işlendiği tespit edilmiştir. Ayrıca “Zaman ve Mekân” teması dışında diğer temalarda küresel sorunlar yer almaktadır.

Çevre ile ilgili küresel sorunların ders kitabında daha çok işlendiğine ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra göç, sağlık sorunları, hayvan neslinin tükenmesi, savaş ve terörle ilgili küresel sorunların bulunduğu tespit edilmiştir. Fakat deprem, yoksulluk, ekonomik krizler ve demografik sorunlara rastlanılmamıştır.

Küresel sorunların ders kitabındaki bölümlere göre dağılımı incelendiğinde ise etkinlik ve metinlerde daha fazla sorunların yer aldığına ulaşılmaktadır. Bunların dışında hazırlık çalışmalarında ve tema değerlendirme kısımlarında az da olsa küresel sorunların olduğu tespit

edilmiştir. Aşağıda Tablo 10’da 8.sınıf Türkçe ders kitabında yer alan küresel sorunlardan bazıları verilmiştir.

Tablo 10: 8.sınıf Türkçe ders kitabında örnek küresel sorunlar

Küresel sorun	Alt sorun	Tema	Bölüm	Örnek içerik
Çevre sorunları	Atıklar	Doğa ve Evren	Etkinlik	Çevre kirliliğini engellemek için neler yapılabilir? Önerilerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.s.242
Çevre sorunları	Hava Kirliliği	Doğa ve Evren	Hazırlık	Hava kirliliğine sebep olan faktörler nelerdir? s.242
Çevre sorunları	Hava Kirliliği	Doğa ve Evren	Etkinlik	Hava Kirliliği videosunu tutarlılığı (tekrara düşme, çelişik olmama, görecelilik) bakımından değerlendiriniz.s.241
Çevre sorunları	Hava Kirliliği	Doğa ve Evren	Metin altı sorular	1995’ten günümüze kadar hava kirliliğinin azalmasını sağlayan gelişmeler nelerdir? S.243
Çevre sorunları	Hava Kirliliği	Doğa ve Evren	Etkinlik	Aşağıdaki karikatürlerin verdiği mesajlar nelerdir? Arkadaşlarınızla tartışınız.s.245
Çevre sorunları	Küresel ısınma	Bilim ve Teknoloji	Tema değerlendirme	Yenilenebilir enerji kaynaklarının ekonomik hâle gelmesi ileride küresel ısınmanın önüne geçebilmek için önemli. s.112
Çevre sorunları	Küresel ısınma	Doğa ve Evren	Etkinlik	Derse hazırlık bölümünde küresel ısınma ile ilgili yaptığınız araştırmaların sonuçlarını verilen grafik ile destekleyerek bilgilendirici bir metin yazınız. Yararlandığınız kaynağı metnin sonuna ekleyiniz.s.241
Göç	-	Millî Mücadele ve Atatürk	Metin	“Nine senin evin yandı mı?” “Hey oğul, ben beş defa muhacir oldum, beş defa evim yandı. s.47
Göç	-	Millî Kültürümüz	Metin	Toprak çatladı, yiyecek vermez oldu. Nihayet Bugu Han’ın çocuklarından bir başkası yurda hakan seçildi. Onun zamanında memleketteki ehli, vahşi bütün hayvanların, bütün kuşların, bütün çocukların hatta bütün cansızların “Göç! Göç!” diye derin üzüntüyle bağırdukları duyuldu.s.179
Göç	-	Bilim ve Teknoloji	Metin	İnsanın nesiller boyu yaşadığı memleketini terk etmek zorunda kalması, evinden barkından koparılması, atalarının mezarlarını bir daha ziyaret edemeyecek olması kolay mı? s.268
Göç	-	Bilim ve Teknoloji	Etkinlik	Aşağıda 2017 yılı itibarı ile Türkiye’de ikamet eden yabancıların uyruklarına göre dağılımını gösteren grafik verilmiştir. Grafiği inceleyerek verilen bilgilerden doğru olanların başına “D”, yanlış olanların başına “Y” yazınız. s.274
Hayvan neslinin tükenmesi	-	Bilim ve Teknoloji	Hazırlık	Son yıllarda birçok hayvan türünün yok olduğunu ya da nesillerinin tükenmek üzere olduğunu biliyoruz. Uluslararası Doğayı Koruma Birliği (IUCN) Hayvan Türlerini Koruma Komisyonu, hazırladığı raporda, şu an dünya üzerindeki türlerin %25’inin yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. s.240
Hayvan neslinin tükenmesi	-	Kişisel Gelişim	Etkinlik	Hayvanları Koruma Kanunu’nun amacı: Hayvanların rahat yaşamalarını ve hayvanlara iyi ve uygun muamele edilmesini temin etmek, hayvanların acı, ızdırap ve eziyet çekmelerine karşı en iyi şekilde korunmalarını, her türlü mağduriyetlerinin önlenmesini sağlamaktır.s.223
Sağlık sorunları	Teknoloji/Sosyal medya bağımlılığı	Duygular	Hazırlık	Teknoloji bağımlılığı deyince aklınıza ne geliyor? Açıklayınız. s.80
Sağlık sorunları	Teknoloji/Sosyal medya bağımlılığı	Duygular	Metin	Teknoloji bağımlılığı en az madde bağımlılığı kadar tehlike arz edici bir durum olmakla birlikte zamanında tedavi edilemezse bireylerin psikolojik ve sosyolojik dünyalarını derinden etkileyebilmektedir. s.80
Sağlık sorunları	Teknoloji/Sosyal medya bağımlılığı	Duygular	Metin altı sorular	Bireyleri, teknoloji bağımlısı durumuna getiren etkenler nelerdir? Açıklayınız. “Dijital bağımlılık” neleri içermektedir? s.82

Sağlık sorunları	Teknoloji/ Sosyal medya bağımlılığı	Duygular	Etkinlik	Gençleri teknoloji bağımlılığından koruma çalışmalarına öncelik verilmelidir.s.85
Savaş ve Terör	-	Erdemler	Metin	Sımsıcak dostluklar sevgiler varken, Savaşlar kinler öfkeler neden Bırakıp gideceğiz bir gün, Dünya bu kadar güzelken. s.28

Tablo 10'da görüleceği gibi 8.sınıf Türkçe ders kitabında; çevre sorunları, savaş ve terör, sağlık problemleri, göç ve hayvan neslinin tükenmesi küresel sorunlarının yer aldığı tespit edilmiştir. Bu konular arasında çevre sorunları ders kitabında daha çok yer almaktadır. Ayrıca çevre sorunları ders kitabında; kuraklık, atıklar ve hava kirliliği alt konularını içermektedir.

Çevre sorunları dışında göç de en çok işlenen konular arasında olduğu anlaşılmıştır. Ders kitabında sağlık problemi olarak ise sadece teknoloji/sosyal medya bağımlılığının yer aldığı belirlenmiştir. Ayrıca hayvan neslinin tükenmesi, savaş ve terör en az işlenen konular olduğu tespit edilmiştir.

4.Sonuç ve Öneriler

Ortaokul Türkçe ders kitaplarının küresel sorunlar bağlamında değerlendirildiği çalışmada ulaşılan sonuçlar aşağıda belirtilmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen Türkçe ders kitaplarında küresel sorunların en fazla 7.sınıf ders kitabında geçtiği, bunu da sırasıyla 8.sınıf, 5.sınıf ve 6.sınıf ders kitaplarının takip ettiği belirlenmiştir. Bu bulgular küresel sorunların ders kitaplarında farklı sayılarda yer aldığı sonucunu ortaya koymaktadır.

Ortaokul Türkçe ders kitaplarında hazırlık çalışmaları, metin, etkinlik ve ölçme-değerlendirme kısımlarında çeşitli küresel sorunların bulunduğu tespit edilmiştir. Ancak ders kitaplarının bölümlerinde en fazla çevre sorunlarının yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan benzer araştırmaların sonuçları incelendiğinde de çevre sorunlarının ders kitaplarında daha çok bulunduğu tespit edilmiştir. Örneğin Susar Kırmızı (2014) araştırmasında doğa sevgisi/doğal çevreye duyarlılık konularının Türkçe ders kitaplarında sıkça vurgulandığına ulaşmıştır. Akyol ve Özünal (2015) ortaokul Türkçe ders kitaplarında çevre bilincine yönelik içeriklerin yer aldığını belirlemiştir. Karakuş ve Şeyihoğlu (2021) da araştırmalarında Türkçe ders kitaplarının çevre sorunlarını önemli oranda içerdiğini saptamışlardır.

Ders kitaplarında çevre sorunları dışında sırasıyla sağlık sorunları, göç, savaş ve terör, hayvan neslinin tükenmesi, deprem ve yoksulluk konularının işlendiği tespit edilmiştir. Yapılan bazı çalışmalarda ders kitaplarında bu sorunların sınırlı da olsa yer aldığı sonucuna varılmıştır (Esendemir ve Ertaş, 2018; Yılmaz ve Günel, 2021; Dündar ve Kenyon, 2020; Sezer ve Şanlı, 2017; Durukoğlu ve Pekaslan Özdaş, 2019). Bu sorunların dışında ekonomik krizler ve demografik problemlerle ilgili herhangi bir içeriğin bulunmadığı da tespitler arasındadır. Ancak ders kitaplarında çok az bulunan bu sorunlar birçok küresel sorunu da tetiklemektedir. Nitekim ekonomik krizler globalleşen dünyada artık tek bir toplumun sorunu olmaktan çıkmış tüm insanları etkileyen olgu olmuştur (Bakan ve ark., 2011; Kurtoğlu, 2012; Dilara, Karış ve Kızıltan, 2019). Yine demografik problemler de gelişmiş ve gelişmemiş toplumlarda ciddi problemlere neden olduğu bilinmektedir. Bu nedenle ders kitaplarında öğrenci seviyesine göre bu sorunlara yönelik içeriğin bulunması önemli bir husustur.

Sanayileşme ve kentleşme birçok çevre sorununu da beraberinde getirmiştir (Deniz, 2009; Kılıç, 2013; Yaman ve Muşmul, 2018; Demirarslan ve Demirarslan, 2018). Artık insanlar çevre tahribatının verdiği olumsuzlukları yakından hissederek olmuştur. Bu nedenle çevre sorunlarıyla ilgili farkındalık oluşturacak konuların ders kitaplarında yer edinmesi önemlidir. Ancak dünyada çevre sorunları dışında çeşitli problemler de bulunmaktadır. Öğrencilerin bu problemler hakkında fikir edinmeleri gerekmektedir. Bu nedenle ders kitaplarının güncellik ve yaşama yakınlık ilkelerinin ifade ettiği özelliklere sahip olması gerekmektedir. Ancak tespit

edilen bulgular bağlamında Türkçe ders kitaplarında çevre sorunlarına daha çok yer verilerek bu durumun göz ardı edildiği, diğer güncel problemlerin yeterli düzeyde bulunmadığı sonucuna varılmıştır.

Araştırmada tespit edilen küresel sorunlar, sınıf düzeyine göre değerlendirildiğinde 5.sınıf Türkçe ders kitabında; deprem, çevre sorunları, göç, savaş ve terör, sağlık problemleri ve yoksulluk olmak üzere çeşitli küresel sorunların yer aldığı tespit edilmiştir. Bu konular içinde çevre sorunları diğer sorunlara göre ders kitabında daha çok bulunduğu belirlenmiştir. Bununla beraber çevre sorunları ders kitabında kirlilik, erozyon, ormanların yok olması ve su kirliliği alt konularını içermekte olduğuna ulaşılmıştır. Sağlık problemi olarak teknoloji/sosyal medya bağımlılığı ve bulaşıcı hastalıklar daha çok işlendiği belirlenmiştir. Göç ve yoksulluk ise en az işlenen konular olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde Esendemir ve Ertaş (2018) incelediği Türkçe ders kitaplarında göç konusuna yer verilmediğini tespit etmiştir. Yine Pehlivan Yılmaz ve Günel (2021) ders kitaplarında göç sorununun sınırlı sayıda olduğuna ulaşmıştır.

6.sınıf Türkçe ders kitabında; çevre sorunları, savaş ve terör, ormanların yok olması, sağlık problemleri ve hayvan neslinin tükenmesi ile ilgili küresel sorunlarının yer aldığı tespit edilmiştir. Bu konular arasında çevre sorunları ders kitabında daha çok yer almaktadır. Ayrıca çevre sorunları ders kitabında kuraklık, enerji kaynaklarının tükenmesi ve ormanların yok olması alt konularını içermektedir. Bu bulguyu destekler nitelikte alanyazında benzer çalışma yapan Başoğlu ve Sarıdede (2020) incelediği Türkçe ders kitaplarında çevresel sorunların sıkça geçtiğini belirlemiştir. Ders kitabında sağlık problemi olarak teknoloji/sosyal medya bağımlılığı ve obezite yer aldığı anlaşılmıştır. Hayvan neslinin tükenmesi, savaş ve terör ise en az işlenen problemler olduğu tespit edilmiştir. Durukoğlu ve Pekaslan Özdaş (2019) da Türkçe ders kitaplarındaki hayvanlarla ilgili konuların oldukça az işlendiğini belirlemiştir.

7.sınıf Türkçe ders kitabında; savaş ve terör, çevre sorunları, göç ve hayvan neslinin tükenmesi konularını içeren çeşitli küresel sorunların bulunduğu tespit edilmiştir. Bu konular içinde ise çevre sorunları diğer sorunlara göre ders kitabında daha çok yer aldığı belirlenmiştir. Çevre sorunları ders kitabında; kirlilik, atıklar, küresel ısınma, enerji kaynaklarının tükenmesi, ormanların yok olması ve su kirliliği alt konularını barındırmaktadır. Ayrıca ders kitabında savaş ve terör, göç ve hayvan neslinin tükenmesi ise en az işlenen konular olduğu tespit edilmiştir. Alanyazında Türkçe ders kitaplarındaki göç unsurlarını araştıran Yeniçeri (2011) de incelediği kitaplarda göç sorununun oldukça az olduğuna ulaşmıştır. Yine Özenç ve Karsak (2019) göç unsurlarının inceledikleri Türkçe ders kitaplarının çoğunda yer almadığını tespit etmiştir.

8.sınıf Türkçe ders kitabında ise; çevre sorunları, savaş ve terör, sağlık problemleri, göç ve hayvan neslinin tükenmesi küresel sorunlarının yer aldığı tespit edilmiştir. Bu konular arasında çevre sorunları ders kitabında daha çok yer almaktadır. Ayrıca çevre sorunları ders kitabında; kuraklık, atıklar ve hava kirliliği alt konularını içermektedir. Çevre sorunları dışında göç de en çok işlenen konular arasında olduğu anlaşılmıştır. Ders kitaplarında sağlık problemi olarak sadece teknoloji/sosyal medya bağımlılığının yer aldığı belirlenmiştir. Aynı sonuçla Ustaoglu Çelik ve Kozaner Yeniçül (2022) araştırmalarında ders kitaplarında sağlık ile ilgili içeriklerin bulunduğunu ancak yeterli düzeyde olmadığını belirlemiştir. Bunun dışında 8.sınıf Türkçe ders kitabında hayvan neslinin tükenmesi, savaş ve terör en az yer alan problemler olduğuna ulaşılmıştır.

Araştırmada küresel sorunların ders kitaplarının çeşitli bölümlerinde geçtiği tespit edilmiştir. Ancak küresel sorunlara daha çok etkinliklerde yer aldığı bunu da metinlerin takip ettiği anlaşılmıştır. Küresel sorunların ders kitaplarının hazırlık çalışmaları ve tema değerlendirme kısımlarında az rastlandığına ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra ders kitaplarındaki temaların çoğunda küresel sorunların yer aldığı tespit edilmiştir. Ancak bazı temaların daha çok küresel sorun barındırdığı sonucuna varılmıştır. Sırasıyla belirtildiğinde; 5.sınıf ders kitabında “Doğa ve Evren”, 6.sınıf ders kitabında “Bilim ve Teknoloji”, 7.sınıf ders kitabında “Doğa ve Evren”, 8.sınıf ders kitabında “Doğa ve Evren” temasında daha fazla küresel sorun bulunduğu

ulaşmıştır. Küresel sorunların “Doğa ve Evren” temasında yoğunlaşması Türkçe Dersi Öğretim Programı ile temanın içeriğinin uyumlu olduğunu göstermektedir. Zira programda belirtildiği gibi “Doğa ve Evren” teması; bitkiler, canlılar, çevre, çevrenin korunması, doğa, doğa olayları, doğal afetler, dünya, evren, gece, gezegenler, gündüz, hayvanlar, iklim, kar, manzaralar, mevsimler, renkler, uzay, yağmur, yeryüzü, yıldızlar, zaman bilinci vb. unsurları içermektedir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019, s.16). Bunun yanı sıra bazı temalarda herhangi bir küresel sorunun yer almadığı tespit edilmiştir. Benzer sonuçla Özdemir ve Gökçe (2019) araştırmalarının sonucunda ders kitaplarında küresel sorunların belirli temalar etrafında toplandığına ulaşılmıştır. Yine Çoban ve Temir (2018) çalışmalarında bazı temalarda küresel sorunların doğrudan veya dolaylı olarak hiç yer almadığını belirlemiştir.

Sonuç olarak ortaokul Türkçe ders kitaplarında hazırlık çalışmaları, metin, etkinlik ve ölçme ve değerlendirme bölümlerinde çeşitli küresel sorunların işlendiği belirlenmiştir. Ders kitaplarında en fazla çevre sorunlarının yer aldığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra insan hayatının derinden etkileyen göç, savaş ve terör, salgın hastalıklar ve yoksulluk gibi önemli sorunların ders kitaplarında daha az yer edindiği anlaşılmıştır. Ayrıca küresel sorunların her sınıf seviyesinde bulunduğu ve sayısal açıdan da sınıf seviyelerine göre değiştiği ulaşılan diğer sonuçlar arasındadır. Küresel sorunların temalara göre dağılımında ise “Doğa ve Çevre” teması ön plana çıkmaktadır. Bazı temalarda ise ilişkilendirilebilecek metinler ve etkinlikler bulunmasına karşın küresel sorunlara hiç yer verilmediği anlaşılmıştır. Bunların yanı sıra küresel sorunlar etkinlikler bölümünde ve metinlerin içinde sıkça geçtiği diğer kısımlarda az ya da hiç geçmediği belirlenmiştir. Yine ders kitapları güncel küresel sorunlar içerme noktasında bazı eksiklikler taşıdığına ulaşılmaktadır. Bu hâliyle ortaokul Türkçe ders kitaplarının küresel sorunları yansıtmada noktasında eksiklerinin olduğu sonucuna varılmıştır.

Öneriler

Araştırmanın sonuçları bağlamında şu öneriler sunulabilir:

1. Sadece çevre sorunları değil diğer küresel sorunlar da ders kitaplarında yer alması gereklidir.
2. Ders kitaplarında işlenecek küresel sorunlar öğrencilerde farkındalık yaratabilecek niteliğe sahip olmalıdır.
3. Güncel küresel sorunlar da ders kitaplarında bulunmalıdır.
4. Basitten karmaşığa, kolaydan zora ve somuttan soyuta öğretim ilkeleri bağlamında ders kitaplarının çeşitli bölümlerine küresel sorunlar sınıf seviyelerine göre dağıtılabilir.

Kaynakça

- Akın, G. (2007). Küresel çevre sorunlar. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(1), 43-54.
- Akyol, Y. ve Özunal, S. (2015). Ortaokul Türkçe ders kitaplarının etkin vatandaş yetiştirme açısından incelenmesi. *Journal of Language and Literature Education*, 14, 193-211.
- Aslan, A. (2009). *Ortaöğretim coğrafya dersi programındaki çevre konularının analizi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bakan, İ., Akyüz, M., Eytmiş, A. M. ve Doğan, İ. F. (2011). Ekonomik krizin insan davranışları üzerine etkilerine yönelik Malatya’da bir alan çalışması. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 1-24.
- Başoğlu, N. ve Sarıdede, H. (2020). Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin çevreci eleştiri bağlamında incelenmesi. *Turkish Studies-Education*, 15(5), 3157-3173. <https://dx.doi.org/10.47423/TurkishStudies.45705>

- Baykal, H. ve Baykal T. (2008). Küreselleşen Dünya’da çevre sorunları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 1-17.
- Baxter, P. ve Jack, S. (2008). Qualitative case study methodology: Study design and implementation for novice researchers. *The qualitative report*, 13(4), 544-559. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2008.1573>
- Birleşmiş Milletler (BM). *Global issues*. <https://www.un.org/en/global-issues> adresinden 05.03.2022 tarihinde ulaşılmıştır.
- Bowen, A. G. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Demirarslan, K. ve Demirarslan, D. (2018). Sanayileşme, kentleşme ve çevre ilişkisi: Kocaeli ili örneği. *Sürdürülebilir Mühendislik Uygulamaları ve Teknolojik Gelişmeler Dergisi*, 1(1), 29-43.
- Çoban, A. ve Temir, M. (2018). Türkiye’de sosyal bilgiler ders kitaplarında çevre eğitiminin yeri. *The Journal Of Social Science*, 5(19), 21-34.
- Deniz, M. (2009). Sanayileşme perspektifinde kentleşme ve çevre ilişkisi. *Coğrafya Dergisi*, 19, 95-105.
- Dilara, A., Karış, Ç. ve Kızıltan, A. (2019). Ekonomik krizlerin sosyal etkileri: Türkiye üzerine bir uygulama (1980-2016). *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 33(2), 415-434.
- Durmuş, S. ve Çolak, K. (2021). 8. sınıf öğrencilerinin gözünden küresel sorunlar. *International journal of geography and geography education (Online)*, 26(44), 145- 160. <https://doi.org/10.32003/igge.897622>
- Durukoğlu, S. ve Pekaslan Özdaş S. (2019). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki hayvan sevgisi kazandırmaya dönük metinler üzerine bir inceleme. *The Journal of Social Sciences*, 6(43), 610-619. <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.37806>
- Dündar, H. ve Kenyon, E. (2020). Migration and immigrants in social studies textbooks (Turkey and US Sample). *International Electronic Journal of Elementary Education*, 12(4), 359-370.
- Esendemir, N. ve Ertaş, N. (2018). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki göç olgusuna dair unsurlar. *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 72-80.
- Hite, A.K. ve Seitz, J. L. (2021). *Global issues: An introduction*. (6rd ed.). Oxford: Blackwell Publishing.
- Kakıncı, R.H. (2015). *Geri sayım küresel sorunlar*. İstanbul: Wızart Yayınları.
- Karakuş, A. ve Şeyihoğlu, S. (2021). 8. sınıf öğrencilerinin gözünden küresel sorunlar. *Ekev Akademi Dergisi*, 88, 451-466. <https://doi.org/10.32003/igge.897622>
- Kılıç, S. (2013). Çevre sorunları ve yoksulluk. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 5(1), 9-20.
- Kitapçı, İ. (2017). Günümüzün önemli küresel sorunları üzerine bir değerlendirme. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(4), 241-258.
- Kurtoğlu, R. (2012). *Küresel ekonomik kriz ve yeni dünya düzeni*. İstanbul: Sinemis Yayınları.
- Laçın Şimşek, C. (2004). Fen Bilgisi Öğretim Programı ve ders kitaplarına göre çevre eğitiminde etik ve estetik değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2(7-8), 127-146.
- Merriam, S. B. (1998). *Qualitative research and case study applications in education*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded source book* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2020). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5. Sınıf Türkçe ders kitabı*. Ankara: Anıtepe Yayıncılık.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2021). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 6. Sınıf Türkçe ders kitabı*. Ankara: Ata Yayıncılık.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2020). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7. Sınıf Türkçe ders kitabı*. Ankara: Özgün Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2021). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 8. Sınıf Türkçe ders kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Oran, İ. B. (2020). Küresel sorunlar ekonomik krizlerin uluslararası yansımaları. *Journal of Life Economics*, 7(1), 41-58. <https://doi.org/10.15637/jlecon.7.004>
- Özdemir, M. ve Gökçe, N. (2019). 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının çevre eğitimi açısından incelenmesi. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 61-75.
- Özenç, E.G. ve Orhan Karsak, H.G. (2019). İlkokul birinci ve ikinci sınıf Türkçe ders kitaplarında milli ve kültürel kavramlara yer verilme durumu. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17(37), 349-379. <http://dx.doi.org/10.34234/ded.547761>
- Özey, R. (2017). *Günümüz dünya sorunları*. Aktif Yayıncılık.
- Ustaoğlu Çelik, A. ve Kozaner Yenigül, Ç. (2022). Sosyal bilgiler ders kitaplarında sağlık ile ilgili içeriklere yer verilme durumu. *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(2), 880-895. <http://dx.doi.org/10.24315/tred.943021>
- Palaz, T. ve Akbaba, B. (2018). Ortaokul öğrencilerinin görüşlerine göre sosyal bilgiler eğitiminde küresel sorunlar ve öğretimi. *Turkish Studies Educational Sciences*, 13(27), 1213-1246. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.14383>
- Yılmaz, A. P. ve Günel, E. (2021). Sosyal Bilgiler ders kitapları ve öğretim programlarında değişen ve değişmeyen göç olgusunun incelenmesi. *Inonu University Journal of the Faculty of Education (INUJFE)*, 22(2), 1713-1749. <https://doi.org/10.17679/inuefd.903588>
- Sezer, A. ve Şanlı, C. (2017). Coğrafya öğretim programında ve ders kitaplarında göç olgusu. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 36, 16-25. <https://doi.org/10.14781/mcd.329051>
- Sezgül, İ. (2009) Küreselleşme, neo-liberalizm ve etik. *Türk Bilim Araştırma Vakfı*, 2(4), 504-509.
- Susar Kırmızı, F. (2014). 4. sınıf Türkçe ders kitabı metinlerinde yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(27), 217-259.
- Şimşek, C. (2012). İlköğretim 7. Sınıf Türkçe ders kitabı içeriklerinde kent ve köy kültürü unsurları. *Kent Akademisi*, 5(11), 87-104.
- Uzuner, S., Aktaş, E., ve Albayrak, L. (2010). Türkçe 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarının görseller (illüstrasyonlar) açısından değerlendirilmesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 15(27), 721-733.
- Yaman, K. ve Muşmul, G. (2018). Çevre ve ekonomi ilişkisi üzerine genel bir değerlendirme. *Ekonomi İşletme ve Yönetim Dergisi*, 2(1), 66-86.
- Yeniçeri, Y. (2011) 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında göç olgusu. III. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, 171, Ankara.

- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, A. P. ve Günel, E. (2021). Sosyal bilgiler ders kitaplarında ve öğretim programlarında değişen ve değişmeyen göç olgusunun incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 1713-1749. <https://doi.org/10.17679/inuefd.903588>
- Yirik, F. (2020). *Hayat Bilgisi ve Fen Bilimleri ders kitaplarının çevre kazanımları açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Wach, E. (2013). Learning about qualitative document analysis. <https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/20.500.12413/2989/PP%20InBrief%202013%20QDA%20FINAL2.pdf?sequence=4>.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı: %50
2. yazar katkı oranı: %50